

Ю.О.Карпенко

Проблема фракійської оронімії Українських Карпат

Поряд із фракійською субстратною гідронімією [7] в Українських Карпатах збереглися й помітні прослідки фракійської оронімії. Передусім, це два макроороніми, Карпати й Бескиди, про які йдеться в інших публікаціях автора (у друзі). Але існує й кілька «звичайних» оронімів, які можна підозрювати в їх фракійській приналежності.

Найімовірнішими фракізмами в оронімії Карпат є, всупереч їх слов'янським асоціаціям, орогрупи **Кобила** й **Малява**. До першої належать назви гір Кобила у бойків [10:65], у гуцулів – теж Кобила, також Біла Кобила, Стара Кобила, Велика Кобила [15:134], на Буковині – гірський хребет Кобили [5:37; 6:139], є й гора Кобила [1:77]. У Словаччині відзначено чотири гори з назвою Kobyła [17:169]. Зазначимо принагідно, що наведені приклади – ілюстрація типового вжитку однини й множини в карпатській оронімії (пор. Бескид – Бескиди): одна гора – Кобила, однина, а ланцюжок (хребет) чи група гір – Кобили, множина.

Сенс же цих назв навряд чи тваринний. Я.Рудницький свою Кобилу подає саме в групі назв, що вказують на тваринний світ, а С.Грабець у своїх назвах навіть бачить уже перенесений від тварини зміст «верстат стельмаха» чи «лава для покарання різками» (назва гори - за схожістю до одного з цих предметів). Зі слов'янською назвою тварини (також і в перенесеному сенсі) пов'язує Й.Йордан і румунські топоніми *Sobila* (двічі), *Delalul Sobîlei*, *Sobilioaga*, *Sobilărica* [16:506]. С.Поспелов зазначає, що гори з назвою Кобила є також і в Болгарії, Югословії та Чехословаччині, і зараховує цю назву до похідних від географічного терміна неясного значення [9:26,30].

Такий географічний термін у Славії, здається, відсутній, але зате сама назва тварини **кобила** запозичена слов'янами від фракійців і означає буквально «гірська», сходячи до іє. **keubh-*, **koubh-* *вершина*. Тобто в лексемі кобила сенс *гора* є давнішим за сенс *самка коня*. Це аргументовано розкрив О.Трубачов [13:94-98; пор. 12:505-508]. Слов'яни засвоїли лексему лише з тваринним значенням, а це доводить, що гірських Кобил залишили їм у спадок фракійці. Фракійці мали цю лексему як географічний термін, який і законсервовано у давній карпатській оронімічній серії Кобил. Без цього фракійського підґрунтя

важко пояснити, чому в Карпатах так багато Кобил. А ось існування гір Кобил, їх збереження до наших днів уже підтримувалося у слов'ян добре знаним апелятивом кобила.

Серйозним претендентом на фракійську генезу є й назва гуцульської гори **Малява** [11:350]. Хоч існує укр. малявка *дитина* [4:371], С.Грабець усе ж виводить названий оронім не від укр. малий, а від рум. *mal* *берег*, зіставляючи його із алб. *mal* *гора*. Більше того, у художньому тексті М.Черемшини він відшукав ужиток цього слова як орографічного терміна, відсутнього в словниках: «попід кичерями, попід малявами» [15:131 -132]. Така інтерпретація семантично більш виправдана, ніж зв'язок з малий. Але вона потребує істотного уточнення. В.Георгієв обгрунтував думку, що рум. і алб. *mal* – то залишок фракійського слова, пор. *Dacia Malvensis* і латинський відповідник цієї назви *Dacia Ripensis* – лат. гіра *берег* [2:121, 123-124]. М.Павлович та ряд інших учених настійно розглядають древно лексему *mal* *гора* як іллірійську, теж з топонімічною аргументацією [18:34], однак її албансько-румунське збереження, за сучасними уявленнями, швидше тяжіє до фракійців. Характерно, що Й.Йордан на території Румунії зафіксував 67 топонімів типу *Mal*, *Malul* з похідними [16:32]. Існують міркування і про доіндоєвропейські зв'язки утворень на мал- [пор. 8:360].

З оронімом Малява можуть бути зіставлені гідроніми Молатець та Мулуватий (народна вимова - Молова́тий) на Буковині [6:156,157] та Муловата, Муловатий Потік у Гуцульщині [15:82]. Автори, звісно, виводять ці гідроніми з укр. мул. Але такий зв'язок, підказуваний і місцевим населенням, скоріше є вторинним, народноетимологічним. За це промовляє і фонетика (ненаголошене о в українській вимові може переходити в у, але у в о - не дуже), і територія: окрім зазначених, словник гідронімів фіксує тільки три гідроніми на Мул-: Мулавиця, Мульний та неясне Мулейки, причому всі в карпатському регіоні [11:378-379].

Форми Молатець і Моловатий – це ідеальне українське продовження форм **mal-* (у відкритому складі: Молатець) і **malv-* (у закритому складі – з повноголоссям: Моловатий). Йдеться про те, що фракійці залишили в Карпатах законсервований у топонімах свій термін в обох його формах (**mal-* і **malv-*) і принаймні в одному, давнішому значенні «гора». Гідроніми за таким розумінням мають означати те ж, що й поширений у Карпатах термін вершадь «гірський потік», утворений

від верх «гора» [6:122]. Не виключене й збереження сенсу *берег*. Тут маємо красномовний факт: річка Malawa (також Malawka) у басейні Сяну в Польщі інакше іменується Brzyżawka [14:84]. Для цього змісту теж існує слов'янський гідронімічний відповідник: зафіксовано аж п'ять річок з назвою Бережниця – і всі в Карпатах [11:40].

Давність аналізованих топонімів свідчиться і їх структурою (яка може розглядатися теж як дослов'янська), що включає суфікс *-ава* з йотацією чи без неї, пор. гідронім Mulawa в басейні Західного Бугу в Польщі [14:157; пор.3:182-189] або ж суфікс *-ат*: Молат-ець, Моловат-ий, пор. до цього Карпати тощо.

Можна думати, що фракійці в ономії теж більше успадковували, ніж іменували, але їх внесок у карпатську оронімію, беручи до уваги передусім назви Карпати та Бескиди, є істотним. У цілому етногенетична дистрибуція оронімії Українських Карпат не збігається зі станом справ у гідронімії, однак добре узгоджується з цим станом. Оронімія лише виявилася більш стабільною, менш рухливою, ніж гідронімія, і повільніше змінювалася, краще зберігала давнину. Значною мірою це зумовлено тим, що не всі етноси, що з'являлись у Карпатах, мали належний гірський досвід. Тому-то давньоєвропейці зберегли тут ряд доіндоєвропейських назв і майже зовсім не внесли своїх онімів. Іллірійці ж та германці, як і кельти, в оронімії Українських Карпат нібито не відбилися зовсім, бо час їх перебування в регіоні був обмеженим. Зате фракійці досить виразні оронімічні сліди полишили.

1. Бучко Н.Д. Основні семантико-структурні моделі оронімів Буковинських Карпат//Українська мова на Буковині. Матеріали Всеукраїнської наук. конф.-Чернівці,1994.
2. Георгиев В. Исследования по сравнительно-историческому языкознанию.-М.,1958.
3. Гідронімія України в її міжмовних і міждіалектних зв'язках.-К., 1981.
4. Етимологічний словник української мови.-К., 1989.-Т.3.
5. Карпенко Ю.О. Топоніміка гірських районів Чернівецької області.- Чернівці,1964.
6. Карпенко Ю.О. Топонімія Буковини.-К., 1973.
7. Карпенко Ю.О. Фракійська гідронімія Українських Карпат// Щорічні записки з українського мовознавства.-Одеса, 1998.- Вип.5.
8. Мурзаев Э.М. Словарь народных географических терминов.-М., 1984.
9. Поспелов Е.М. Географическая терминология в микропонимии Восточных Карпат//Микропонимия.-М.,1967.
10. Рудницький Я. Географічні назви Бойківщини.- 2-е вид.- Вінніпег, 1962.

11. Словник гідронімів України.-К., 1979.
12. Трубочев О.Н. Kobyla - caballus - χαβαλλης//Zbornik u čast Petru Skoku.- Zagreb,1985.
13. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд/Под ред. О.Н.Трубачева.-М.,1983.-Вып.10.
14. Hydronimia Wisły. Cz.I. Wykaz nazw w układzie hydrograficznym.-Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965.
15. Hrabec S. Nazwy geograficzne Huculszczyzny.-Kraków,1950.
16. Iordan I. Topomimia românească.-București,1963.
17. Názvy vrchov a dolín Slovenskej socialistickej Republiky / Spracovali: Z.Koláriková, M.Majtán.-Bratislava,1987.
18. Pavlović M. Onomastica illyrica// Onomastica Jugoslavica.-1969.-Т.1.

В.П.Шульгач

З історичної ойконімії Ровенщини (Надчиці, Брищі, Дроздинь, Людинь, Тур'я)

Надчиці – поселення в Млинівському р-ні. Історичні фіксації: Nadczyse (1570), «изъ Надчичъ» (1576)*, Надчицы (1855) тощо. Я.О.Пура вбачає в цій назві зв'язок з незасвідченим *Надко < *Над-о, залучаючи для порівняння старопольські особові імена Nadmir, Nadbor, тобто схиляється до думки, що Над(о) – скорочене відкомполитне ім'я [7:35]. На наш погляд, Надчиці (з первісного фонетично модифікованого Надчичі) пов'язане з патронімом *Надчичь – похідним на -ичь від особового імені *Надець (*Над-ець). Воно мотивоване в колі слов'янської лексики, яка об'єднується під гаслом *naditi [4,22:8-9], пор., наприклад, волинськ. надитися *ждати, очікувати* (запис наш), блр. діал. надзіцца *сподіватися, ждати* [9,3:125]. Стосовно ймовірності демінутива *Надець пошлемося на документально засвідчене схв. Nad (наводиться за [10:149]) – (як опозиція) серб. Ненад [3:145], ст.-укр. Ненадь 1595р. [1, VI/1:246], блр. Нянад [2:302] тощо.

Брищі – ойконім у Млинівському р-ні, віднесений до множинних найменувань на -і від незасвідченого антропоніма *Брищ < Бришкј [7:113]. Схиляємося до думки, що тут приховане первісне *Дебрищі, мн. від Дебрище < *Дьбrišče (пор., наприклад, ойконім Debrište (2) в Македонії [11:124]). Редукція анлауту могла відбутися за рахунок втрати слабого -ь- в морфологічно ізольованій позиції. Стосовно мотивації

* Історичні варіанти, подані без посилань, на джерела, наводяться за виданням [7].